

כל שינוי כלכלי, הבא לידי ביטוי במדיניות של פתיחות, מלווה, בהכרח, בפתיחות מדינית. שכן, למשטר טוטליטרי יש כלכלה משלו, ומשטר פלורליסטי הוא פרשנות מדינית לפתיחות כלכלית. לכן באה לאחר מכן תמורה באופי ההתארגנות המדינית החד-מפלגתית, שמצאה את ביטויה ב"איחוד הסוציאליסטי", ומצרים הפכה למשטר רב-מפלגתי, שיכול להיות צורת הבעה מדינית למגמות כלכליות שונות.

המעבר למשטר רב-מפלגתי לא נעשה באקראי, אלא קדמה לכך הקמת ועדה לבחינת עתיד הפעילות המדינית. הוועדה כללה את מיטב הוגי הדעות המדיניים במצרים. עבודתה נמשכה חודשימים, והיא פרסמה שלושה ד"רות, שכללו את מסקנותיה. דעת הרוב היתה, כי יש להקים בימות בתוך "האיחוד הסוציאליסטי" על מנת לנהל את מערכת הבחירות. הבימות הללו יפכו לאחר מכן למפלגות. לאחר מכן הוקמו שלוש הבימות: הימין בראשות מצטפא כאמל מראד, המרכז בראשות ממדוח סאלם, והשמאל בראשות ח'אלד מחי אלדין. בנובמבר 1976 הכריז סאדאת,

כי אין טעם לתת ארכה נוספת, ועל הבימות לפעול כמפלגות מדיניות.

מי קיבל את ההחלטה על מלחמת אוקטובר?

נחזור לאוקטובר. האם ההחלטה על המלחמה היתה של סאדאת לבדו? אני מעלה את השאלה לאור היכרותך עמו מאז התמנית ליו"ר הוועדה לעתיד הפעילות המדינית, למזכיר הוועדה המרכזית, לראש הממשלה ולסגן יו"ר המפלגה הלאומית.

ההחלטה על מלחמת אוקטובר היתה החלטה טבעית, שלשום נשיא מצרי, שחפץ בשחרור אדמת ארצו ובפתרון הבעיה הפלשתינית, לא היה מנוס ממנה. הנקודות החשובות הן: עיתוי קבלת ההחלטה, אופן קבלתה, המדיניות שליוותה את קבלת ההחלטה והתכניות הצבאיות שהבטיחו את הניצחון מאז תחילת המערכה. כל זה מדגיש, כי הנשיא המנוח סאדאת לא היה יכול לקבל את ההחלטה במקרה, היות שהיה צורך לישמה בכל התחומים. לאור ניסיוני עם סאדאת, הוא דן בכל העניינים

המדיניים, ואת כל ההחלטות לא קיבל כאדם בודד, אלא לאחר שהתקיים בהן דיון, והנוכחים בדיון אישרו אותן. בנסיבות שונות התגלעו חילוקי דעות באשר להשקפות השונות, וזה טבעי. אולם, הנשיא סאדאת לא היה מסוג האנשים, שנהגו לפי ראות עיניהם בלבד, והתאפיינו בכפיית דעתם על אחרים, או בשתלטנות.

האם האמור נכון לגבי סאדאת גם במהלך שיחות השלום עם ישראל?

לטענות אין כל בסיס. היפוכו של דבר, הצד המצרי שנשאזנתן זכה לחופש מלא בעת המר"מ, לאחר שהושגה הסכמה בקווים כלליים. הסכם השלום בין מצרים לישראל הוא תוצאה של המאמץ המשותף. כמו כן, הנשיא סאדאת לא כפה את דעתו בהסכמי הנורמליזציה. ראינו במו עינינו את הישגי הסכמי השלום, הלא הם: שחרור סיני, הסרת ההתנחלויות, אוצרות הנפט במפרץ סואץ שבו למצרים, והצטרפו לאוצרותיה האחרים בסיני. בנוסף לזאת, קבע ההסכם את הדרך לפתרון הבעיה הפלשתינאית. נוכחנו, כי לא היו כל הסכמים סודיים.

המצור על באב אלמנדב

מחמד שאכר*

המצור הימי על באב אלמנדב הנו פרשייה מפוארת במסגרת החשיבה האסטרטגית של מלחמת אוקטובר. מספרים אותה אנשי כוחות הים, וקרוב לוודאי שהציבור אינו מכירה, ולא חש בהשפעותיה הצבאיות. אולם, היא עודנה נושא למחקר אסטרטגי, צבאי וימי. עמיד בדר-אלדין אבראהים, מפקד המשחתת, שביצעה פעולה זו, קיבל מהנשיא המנוח אנואר סאדאת את אות מילוי החובה מן הדרגה הראשונה. בנימוקים להענקת העיטור נאמר, כי הוענק "כאות הערכה על הפעולות

* אה"ר סאעה, מצרים, שלושה-עשר באוקטובר 1993.

החריגות, שביצע, והצביעו על הקרבה ועל אומץ-הלב, שגילה כאשר התייצב בפני האויב בשדה הקרב". המבצע לא התבצע בחלל ריק. היו לו הקדמות, שהביאו לכך שהוא יבוצע במרב הדיק והרצינות, ויוכתר בניצחון. המבצע התבצע במרחק אלפי מילין מזירת הקרב, הרחק מן המולדת והרחק ממרכזי קבלת ההחלטות. מכאן עולה, שחדר המבצעים קיים, במהלך הלחימה, קשר מתמיד, וכי ספג את אוירת המערכה אפילו מרחוק. בדאיון הזה יש יותר מהפתעה אחת. וכן הוא מכיל יותר מידיעה אחת. היחידה, שביצעה את

הפעולה, היתה היחידה הצבאית הראשונה מקרב הכוחות המזוינים, שידעה על מועד תחילת מלחמת אוקטובר, 48 שעות לפני המועד. על מנת שספינות הקרב יהיו בכוננות. יחד עם זאת, הדיוק בביצוע הפעולה הביא לכך, שלא עוררה את תשומת-לב של סוירי האוויר הישראליים ושל מטוסי הביון של המעצמות הגדולות, שסיירו באזור דרום ים סוף.

אם נשוב אחורה, ניווכח לדעת, כי במהלך ההפוגה בין הערבים לישראל בשנת 1948 הצליחה ישראל, בעצה אחת עם גלאב פחה, מפקד הצבא העברי-ירדני באותה עת, לכבוש בכוח קטן את כפר הדייגים הפלשתיניים אום רשרש, וקראה לו אילת. היא ניסתה לפתחו, אולם נכשלה, משום שחיל הים המצרי כבש את מעגן שרם אלשיח', השולט על הכניסה למפרץ עקבה ועל מצרי טירן, ומנע כניסת מטענים אסטרטגיים מכל סוג שהוא לישראל. עובדה זו היתה אבן-נגף חמורה, ששמה לאל את חלומות ישראל לנצל את האזור לתחרות בתעלת סואץ.

ישראל הבחינה בהזדמנות הראשונה לאחר מלחמת 1956, והצליחה להגיע להסכם עם מצרים על נוכחות כוח שיטור בין-לאומי בשרם אלשיח', תמורת נסיגתה מסיני. מאז, נפתחה הדרך בפני ישראל באזור, והיא החלה לפתחו, ולהקים בו בתי-זיקוק ואת קו צינור אילת-באר-שבע-אשדוד. הנפט האיראני החל לזרום ממפרץ עקבה דרך שטח ישראל, עד לנמל אשדוד שלחוף הים התיכון, ומשם למדינות המערב.

כאשר ביקשה מצרים להוציא את כוח השיטור הבין-לאומי משרם אלשיח' בשנת 1967 התברר, כי ישראל לא תוכל לעמוד בחיבוק ידיים, והמלחמה, אכן, תפרוץ. המאורעות המצעירים של מלחמת 1967 הסתיימו בכיבוש מחדש של שרם אלשיח' בידי ישראל.

זמירות חדשות החלו להישמע מתוך ישראל, והן מה שמכונה, "תפיסת הביטחון הישראלית". כיבוש שרם אלשיח' היה חלק חשוב בתפיסה זו, היות שבאמצעותו לא יכולה היתה אף אחת משכנותיה לפגוע בחופש השיט שלה לנמל אילת, כל עוד מבואות מפרץ עקבה מאובטחים על-ידי ישראל. לכן, הכריזה ישראל, כי לא תוותר בשום פנים על אזור שרם אלשיח' ועל רצועת החוף בכל הסדר, שיושג בעתיד, כדי להבטיח את המשך השיט במפרץ עקבה. תפיסת ביטחון זו לא היתה בבחינת בלתי-נדע לגבי ההנהגה המצרית.

למעשה, ביססה ישראל את שליטתה על מבואות מפרץ עקבה, והקימה שדה תעופה באזור החוף, כדי לסייע ליחידותיה הימיות לאבטח את האזור הדרומי של ים סוף עד הגבולות הדרומיים של מצרים, ואולי אף מעבר להם. למרות זאת, התעלמה ישראל מעומקה של הזירה הימית הערבית ומן האפשרות שייווצר מגע עם יחידות ימיות, עם משחתות הפועלות במסגרת חיל הים המצרי מאזור, המרוחק יותר מ-1,200 מילין משרם אלשיח', כלומר, מעבר לכל האפשרויות של הכוחות המזוינים הישראליים וכוחות האוויר שלה. הכוונה לאזור באב אלמנדב, או הכניסה לים סוף. זהו אזור אסטרטגי, שניתן לשלוט עליו באמצעות יחידות ימיות, המצוידות בארטילריה בינונית 120 מ"מ, ולחסום את דרכה של כל ספינה, שתנסה להיכנס לים סוף, או להחרים את מטענה, אם מגמתה לנמלי האויב, מבלי שתהיה לישראל האפשרות להתמודד עם האיום.

כיצד נודע לכם על מועד תחילת מלחמת השחרור [מלחמת אוקטובר]?

לפני שישה באוקטובר ניתנו ההוראות להטלת המצור במעטפות חתומות בשעווה אדומה, ונמסרו לקבוצת המשחתות ולכל אחד ממפקדי הצוללות. נאסר עליהם לפתוח את המעטפות אלא באמצעות מלת קוד, שתשלח מפקדת חיל הים למפקד קבוצת המשחתות ולמפקדי הצוללות. כשבוע לפני היום המיועד הופצה שמועה, תוך תיאום עם מספנה בפקיסטן, כי המשחתות עושות דרכן אליה לתיקונים; ולכן, נשלחו דרומה, בדרכן לשם.

זמן קצר לאחר מכן יצאו שתי הצוללות למשימת אימונים, והוכרז, כי תימשך שבוע. בבוקר שישה באוקטובר קבעו המשחתות את מקומן מול באב אלמנדב. האחת היתה בתנועה, והשנייה עגנה בנמל עדן להצטיידות, והיתה בכוננות להגיש עזרה. הצוללות תפסו את מקומן במרכז ים סוף, מדרום לגבולו הבין-לאומי בשני אזורים, השולטים על הזירה, שהספינות העושות דרכן צפונה חייבות לעבור דרכה. בשעה 1530 בשישה באוקטובר הודיע משרד החוף המצרי על אזורי המבצעים

שאלנו את עמיד בדראלין אבראהים, מדוע דווקא באב אלמנדב? מהי חשיבותו האסטרטגית? מהי התועלת הצבאית בביצוע פעולה מעין זו?

היעד העיקרי של האסטרטגיה הימית, מן הזווית הצבאית הטהורה, היא לשלול מהאויב את חופש השימוש בימים כנתיב תובלה וכנתיב תחבורה, ולהעניק לנו חופש כזה. היעד לא יושג אלא באמצעות השגת שליטה ימית, הנחשבת מטרה ישירה לחילות ים. כאשר לאותם חילות ים יכולת להשפיע בעיילות על התחבורה הימית, הם נקראים כוח ימי. טועה מי שסבור, כי הכוח הימי נמדד בכמות ספינות הקרב והמטוסים.

הצבאיים בזירת הים התיכון ובזירת ים סוף, והם תחום המים, הנתחמים על-ידי קו הרובע 33 מעלות צפונה וקו האורך 29.5 מזרח, וכמו כן תחום המים מצפון לקו רוחב 33 בים סוף. ממשלת דרום תימן הכריזה בגילוי-דעת דומה, כי כללה את מימי אזור באב אלמנדב, ובכך, כיסו הפעולות הימיות המצריות נגד ישראל יותר מחצי מיליון קמ"ר ממימי הים התיכון וים סוף.

מה היתה האווירה, שאפפה את המבצעים הללו?

בשעות הראשונות של מלחמת אוקטובר טיבעו הצוללות את הספינה הראשונה, והיא ספינת קירור, שעשתה דרכה לאילת לאחר שחצתה את באב אלמנדב.

העולם כולו נדהם מהפתעה בלתי-צפויה זו. ארצות-הברית מיהרה לשגר שתי משחתות הצי השביעי שעגנו בנמל עצב, וצרפת שיגרה שתי פריגטות, שעגנו בנמל ג'בוטי, כדי לפקח על המצור בים סוף. הדבר לא מנע מהמשחתות המצריות לחסום את דרכן של ספינות סוחר אמריקניות וצרפתיות מלהגיע לנמל אילת. הצי האמריקני והצי הצרפתי לא התערבו.

אם נתעלם מנזקיו, הרי שהמצור על באב אלמנדב הביא להפסקה מוחלטת של העברת מטעני נפט איראני, והספינות שעגנו בנמל אילת נלכדו בו. הסחר של ישראל עשה דרכו דרך כף התקווה הטובה ודרך

נמלי הים התיכון, והיה על הספינות להימנע מלעבור דרך אזורי הצוללות בים התיכון. לאחר עשרה באוקטובר, כשהחלה ישראל לחוש בנזקים, שגרם המצור, שהטילו הספינות במצרי באב אלמנדב והצוללות בגזרה המרכזית של ים סוף, הופסקה תנועת התובלה הימית לאחר שלב של ההפרעות.

מה היתה ההשפעה הצבאית של פעולה זו?

חלה הפסקה בתובלה הימית של ישראל. ישראל נקטה אמצעים להפסיק את תנועת ספינות הסוחר וספינות המשא לנמל אילת, או שהסבה תנועה זו אל כף התקווה הטובה. כך, אורך המסע יותר מ-2,400 מילין. כמובן, הדבר הביא להעלאת דמי התובלה ודמי הביטוח. התופעה השנייה היתה הפסקה מוחלטת של תנועת השיט לנמלי ישראל לאחר עשרה באוקטובר – מלבד כמה ספינות, שחצו את באב אלמנדב, ופרקו את מטענין באחד הנמלים האתיופיים. המטענים נותרו באתיופיה עד שהוסר המצור. ראוי לציין, כי כוחות הים, שהיו בבאב אלמנדב, עצרו יותר ממאתיים ספינות, שעשו דרכן לנמלים אחרים בים התיכון, ולאוו דווקא לנמל אילת.

הגענו עתה אל החשבון הסופי של תוצאות המצור הימי, שהטלנו על ישראל, שהחל בשישה באוקטובר, והסתיים בראשית פברואר 1974.

שיתוף-פעולה מדהים

סוהיר אלחוסייני*

* אחר'ר סאעה, מצרים, שישה באוקטובר 1993.

★ הזמת תפיסת הביטחון הישראלית, שגרסה, כי יש צורך להחזיק בסיני על מנת לשלוט במצרים במפרץ עקבה. זו היתה המטרה העיקרית לפעולה.

★ ירדת ממוצע ייבוא הסחורות לישראל בשיעור של 120,000 טון סחורות ושל 2.5 מיליון טון נפט. היתה אפשרות, שהפסקת הגעת הנפט האיראני לישראל תעצור את המכונה הצבאית הישראלית, לולא סיועה של ארצות-הברית, שסיפקה לישראל נפט מנמלי הים התיכון.

★ עליית הוצאות התובלה לישראל בחמישים אחוזים.

★ ירידה בהכנסות הנמלים הישראליים.

★ הפסקת ההכנסה מהעברת הנפט בקו אילת-באר-שבע-אשדוד.

כדי להמחיש את חשיבות הסרת המצור מעל ישראל, ברצוני להצביע על כך, שקייסינג'ר הבהיר בפגישה עם הנשיא סאדאת בקאהיר בשניים בנובמבר את שתי הדרישות העיקריות של ישראל, שהיו התנאים של ראש ממשלת ישראל להפסקת הלחימה, לנסיגה וליצירת תנאים לשלום: החלפת שבויים והפסקת המצור על באב אלמנדב.

עברנו מתבוסה לניצחון וממלחמה לשלום. ניצחון אוקטובר הפך להיות הבסיס האיתן, שממנו נבעו הסכמי השלום – החל מקמפ דייויד וכלה בעזה, ביריחו ובשיחות, המתנהלות עתה בין ישראל לבין סוריה, לבין ירדן ולבין לבנון, לכינון שלום במזרח התיכון. בחיפוש אחר עוד סודות, שלא נודעו מאותה מלחמה, נפגש העיתון אחר'ר סאעה עם אחד מאנשי אוקטובר, שהעולם כולו

ל אחר יותר מעשרים שנה הוסר האיסור, שהוטל על מפקדי אוקטובר, ומנע מהמפקדים ומהגיבורים לספר סודות. עדיין חיים אירועי המלחמה בזיכרונם של מי שחוללו את הנס הצבאי, ששינה את התפיסות ואת התיאוריות של המלחמות, שהיו מקובלות בעולם. אפופיית הגבורה של אוקטובר תישאר נקודה זורחת בהיסטוריה הצבאית החדשה של מצרים.